

Dosáhl severního a jižního pólu, na raftu sjížděl etiopské řeky, účastnil se expedice na třetí nejvyšší horu světa (Kancendženga, 8 586 m) a zdolal nejtěžší kaňon na světě Trou de Fer (na tropickém ostrově Réunion v Indickém oceánu).

Žil u Pygmejů v Kongu, pozoroval civilizaci nedotknutý život domorodců na ostrově Papua-Nová Guinea a na stolové hoře Chimantá ve Venezuele spoluobjevil obrovskou jeskyni. Do toho všude s sebou tahá kameru a točí jak o život. Slovenský filmový režisér a dokumentarista PAVOL BARABÁŠ (57) získává za své dokumenty jedno prestižní ocenění za druhým. Jeho posledním počinem z africké divočiny byl dokument o nezlomném kmeni Suri.

S kamerou do pravěku i jinam

■ Jak jste se ke kmeni Suri dostal?

To bylo na expedici v roce 2012, která začala splavením etiopské řeky Godžeb. Byli jsme asi první posádka, která tuto neprobádanou řeku sjížděla. A po 210 kilometrech na řece jsme se rozloučili s kamarády a jenom s Ivanem Bulíkem jsme vyrazili za lidmi Suri, část kmene Surmů, který je považován za nejagresivnější kmen Afriky, bojí se ho i vláda. Na území Suriů se totiž nachází velké nerostné bohatství, našli tam ropu, a vláda se tak snaží domorodce vystěhovat, stejně jako to udělala u ostatních kmenů. Suriové ale odolávají.

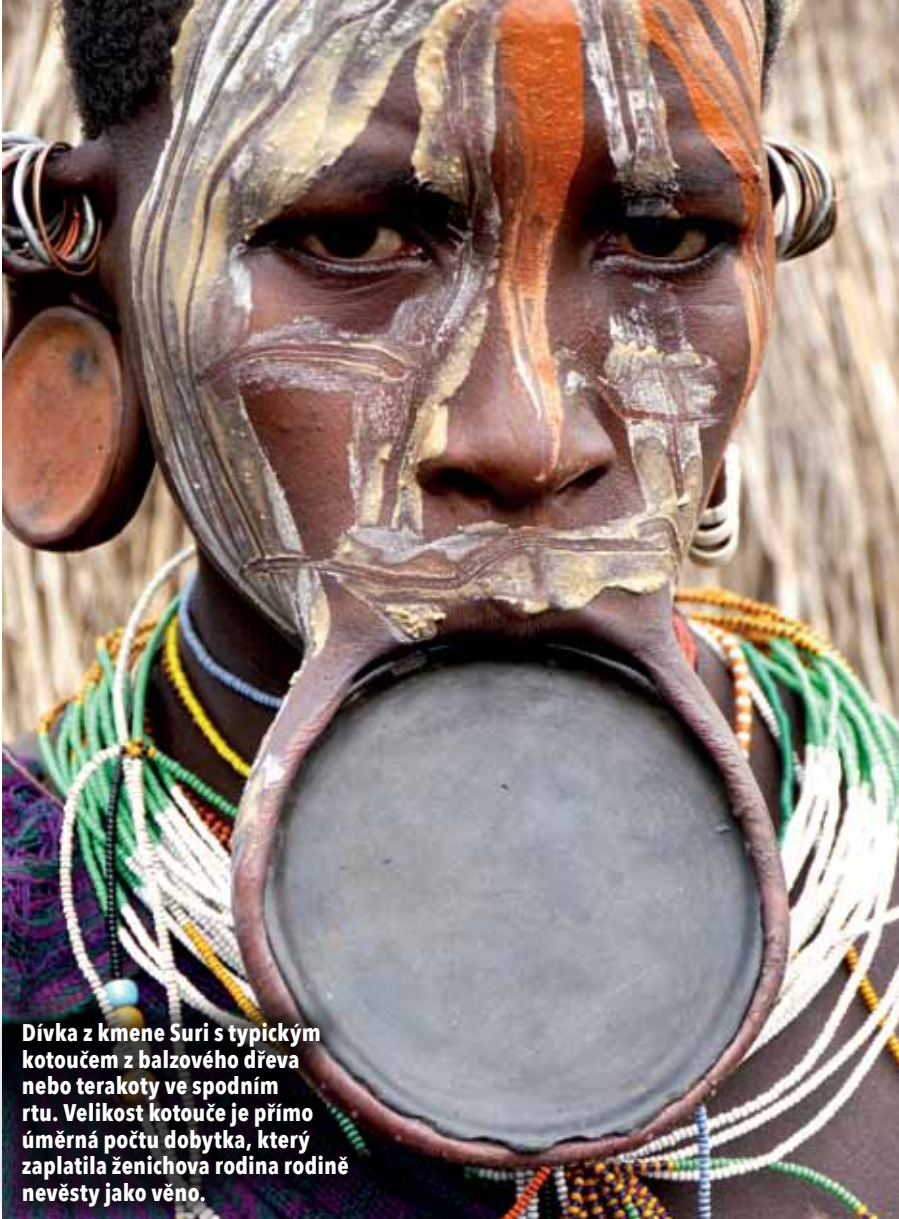
■ Vy jste se jich nebáli?

Je fakt, že když se na vás tito lidé podívají, tak máte trochu strach. I jejich způsob komunikace je o vyvolání strachu v protivníkovi. Hodně nám ale pomohlo, že jsme přišli jen s batohem, a ne s ozbrojeným doprovodem, jak je tam zvykem. A také že jsme se objevili zničehonic, odnikud. A přírodní národy umí člověka přechíst. Nemusíte nic říkat, důležitá je vaše vibrace a co vyzařujete. Když tam jdete s otevřeným srdcem, že s nimi chcete žít, společně jíst a spát pod jednou střechou, tak je jim to sympatické.

■ Takže vás hned nechali přespat ve svých chýších?

Buď jsme spali v jejich chýších, nebo v našem stanu, protože se jedná o malarickou oblast, kde je hodně komárů. Jedli jsme i jejich stravu, nejčastěji dělali kukuřičnou kaši nebo něco podobného našemu špenátu. Vždycky s sebou nosím velký kotlík, tak dáme dohromady naše a jejich suroviny, a pak společně vaříme a jíme. To prolamuje ledy. Byl jsem u nich dvakrát, vždy dva až tři týdny. Suriové mají na svém obrovském území několik desítek osad, pěšky jsme tam ušli stovky kilometrů. Z jedné osady vás

▼ **Dívky si také často zdobí tělo vpichy, které rozříznou žiletkou a po zacelení rány jim zůstává jizva. Vytvářejí tak na svém těle zajímavé ornamenty.**

Dívka z kmene Suri s typickým kotoučem z balzového dřeva nebo terakoty ve spodním rtu. Velikost kotouče je přímo úměrná počtu dobytka, který zaplatila ženichova rodina rodině nevěsty jako věno.

„Při rituálu donga se muži šlehají palicí.“

vždy někdo vezme do té další, tam chvíli zůstanete a jdete zase dál. Jsou to úžasní lidé, žijí jako v době kamenné, chodí naří, starají se o dobytek a mají své rituály, i když jim mnohé z nich vláda zakázala praktikovat.

■ Jaké například?

Nejznámější je u nich rituál donga, kdy se na zelené ploše shromáždí stovky černých mužských těl, které se navzájem mlátí dlouhými palicemi dula. Ukazují tak, kdo je silnější, a taky že mají odvahu a nebojí se bolesti. Šlehnutí dvoumetrovou palicí totiž hrozně bolí. Je to vyřazovací souboj jeden proti jednomu a muži se na tento rituál připravují a neskutečně tím žijí, účastní se ho každý muž z osady. Pro nás to byl silný emoční zážitek: slyšíte křik, zpěv mužů, střelbu ze samopalů, vidíte ty silné úder, krev, cítíte tu bolest. Jednoho z nich jsem se ptal, proč do

toho jde, když to tak hrozně bolí, a on mi řekl: „Ale já musím. Moje partnerka by jinak řekla, že nejsem schopný ubránit rodinu a dobytek.“ Suriové jsou úžasně odvážní, jako by ani žádnou bolest necítili.

■ A to se týká i žen?

Ženy mají také velké množství rituálů a tradic, například si do spodního rtu vkládají hliněné nebo dřevěné talíře, které mohou mít v průměru 15–20 centimetrů. Už malé holčičky, třeba kolem deseti let, si ret nejříve propíchnou nějakým dřívkem a pak ho postupně zvětšují a dávají tam stále větší a větší talíře. Čím větší, tím lepší.

■ Ty talířky mají v ústech neustále?

Občas si je sundávají, třeba když jedí, nebo když dělají domácí práce. Ale bez talíře je to pak bolestivé, protože velká část rtu ženě visí na vytahané kůži dolů. Každopádně, když jde žena z chýše ven, vždycky si talíř do rtu dá, je to podobné, jako když jdou u nás ženy ven a vezmou si třeba náušnice. A když zemře manžel, tak si ret rozřežou. Ženy také postupují poměrně rozsáhlou skarifikací kůže (vypalování či vyřezávání ornamentů, pozn.

red.), kterou si tělo zdobí. Zapichnutým trnem nazdvihnou kůži, žiletkou ji řežou a na kůži tím vznikne taková vypuklina, ze které dělají krásné ornamenty. Ukázali nám, jak si to navzájem dělají, já bych takovou bolest nevydržel. Jedna žena si nechala udělat třeba sto takových zářezů a ani nemrkla.

■ Umrtvují si něčím kůži před skarifikací?

Ne, všechno je za plného vědomí. Tyto rituály jsou pro nás možná drsné, ale v jejich komunitě to dává smysl, navzájem je to tmelí. A když je komunita tradicemi stmelená, tak se jen velmi těžko rozpadá a rozbíjí. Mají ale i méně kruté rituály, třeba pití krve z dobytka. Krávě nastřílí tepnu, do tykve posbírají tři čtyři litry krve a bojovník to vypije.

■ Dali vám taky ochutnat?

Naštěstí ne. Ale je jasné, že musíte tradice místních kmenů akceptovat a přizpůsobit se. Například Suriové, ale i jiné kmeny, které žijí u řeky Omo, mají tradici, že vše, co je na jejich území, jim patří. Takže když k nim přijdete a někdo vám něco vezme, tak je to prostě jeho. Na první expedici mi například ukradli z lodě tenisku, jednu botu. Tak nastalo dlouhé vyjednávání. Že mám jednu botu a rád bych koupil ještě jednu, jestli náhodou nemají podobnou. A oni, že jednu mají, tak jsem ji normálně zaplatil. Nemůžete se za to na ně zlobit, prostě tak fungují.

■ Ale takhle by vás mohli okrádat neustále.

To je možné, ale tak to prostě je. Ale na druhou stranu, když už jste s nimi kamarád, tak se o vás velmi dobře starají a se vším

vám pomohou. Když potřebujete třeba nějaký špagát, tak místní přiběhne s liánou a pomůže vám něco uvázat. Nebo když bylo jednou bláto a neměl jsem si kam sednout, tak jeden z nich začal ze silných větví dělat stoličku. Desetkrát máchnul mačetou a vyrobil dlouhé prkno, abych se mohl posadit. Jsou za vás ochotni položit i život.

■ Co vůbec celý den dělají?

Starají se o děti a o krávy, to je další věc, která je drží pohromadě. Už i malí chlapci se umí postarat o dobytek a pomáhat, kde je potřeba. Aby si totiž mohl chlapec najít ženu, tak musí nějaké krávy sám vychovávat, a čím větší talíř má žena ve spodním rtu, tím více krav musí chlapec mít. Ženu bez talíře ve rtu by žádný nechtěl. V průměru tak musí vychovávat 15–20 krav, které pak dá rodičům své vyvolené, aby si ji mohl vzít. To je systém, který dává zejména chlapcům už od raného dětství nějaký životní smysl. A když je někdo šikovný a má hodně krav, může si dovolit i dvě ženy. Každá z nich má pak vlastní chýši a muž žije u té, se kterou se cítí líp. Obě ženy ale společně vaří a starají se o děti, každá má většinou dvě až tři. U Suriů neexistuje promiskuita, když už si muž nějakou ženu vybere, tak s ní většinou zůstává.

„Ženy podstupují rozsáhlou skarifikaci kůže.“

Pavol Barabáš natáčil i na ostrově Papua-Nová Guinea u kmene Kombajů, tzv. stromových lidí. Jejich příbytky mohou být i ve dvacetimetrové výšce.

■ Co se vám na Suriích líbilo nejvíc?

Všichni Suriové mají nádherné postavy. Když vedle sebe postavíte deset chlapů, tak jsou všichni krásně svalnatí, mají dokonalé tvary, nikdo není hubený, ani tlustý. Kdybych vedle nich postavil deset náhodně vybraných Čechů, tak bude očividné, že se západní civilizace nevyvíjí správně. Intelligence by se měla vždy snoubit i s krásou těla. Jako v antice. Suriové si také všechny svaly pořád protahují, protože neustále sedí na zemi na patách. A to je hrozně zdravé. Navíc když se díváte, jak chodí, tak je to jak sledovat pohyb laní v lese, a to chodí bosí, jak muži, tak ženy. Také o sebe velmi pečují. V některých kmenech si třeba malují rostlinkami různých přírodních barev po těle ornamenty. Je to krásná podívaná, když jdou chlapi k řece a navzájem si tam po těle ty ornamenty kreslí. Nebo si malují tělo bílou hlinkou. Vyržší jim to tak den dva a pak se namalují znovu. Chtějí se prostě líbit.

■ To se vůbec nemýjí?

Ale ano, v řece, vždy před malováním. A zuby si čistí dřívkem. A pořád se holí, na těle nemají jediný chloupek, ani na přirození. Jsou hrozně čistotní. U těchto kmenů je také úžasné, jak se starají o vlasy. Všichni sice mají malé kudrlinky, ale dělají si na hlavách zajímavé vzory. Někdo má holou hlavu

a k tomu třeba jenom vzadu malý proužek vlasů, nebo si udělají dva copánky, které jim trčí do čela, každý to má úplně jinak.

■ Bylo těžké se s nimi domluvit?

Ani ne, jak s nimi žijete, tak si snažíte dát dohromady alespoň malinký slovník, třeba dvacet slov, co pochytíte. K tomu pak přidáte posunkovou řeč a funguje to. Když se chcete domluvit, tak se prostě domluvíte.

■ Jak se tvářili, když jste vytáhl kameru?

Vždy je to o tom, jak si je získáte. Třeba první den kameru nikdy nevyndávám, prostě s těmi lidmi jenom jsem. Nejdříve jste pro ně rarita, ale po jednom dvou dnech zjistí, že na vás nic zajímavého není a přestanou si vás všímat. A když je pak fotíte nebo filmuje, tak je jim to jedno, už jste s nimi kamarád. Ani při intimních věcech, jako je třeba ta skarifikace, jim to nevadí. Navíc nosím miniaturní techniku, protože musím všechno tahat v batohu na zádech, a s malou kamerou moc neruším.

■ Jaké bylo loučení?

Tito lidé nedávají při uvítání ani při loučení najevo žádné velké emoce. Mezi osadami nás třeba doprovázel jeden domorodec,

Chlapci z kmene Suri se rádi zdobí, nejčastěji se po celém těle natírají bílou hlinkou. Již od útlého dětství se také starají o dobytek – krávy jsou považovány za symbol bohatství, urozenosti a společenského postavení. Čím více, tím lépe.

který nám chtěl ukázat svoji rodinu – dvě ženy a děti. Tak nás k nim přivedl, ale nikdo ho nijak moc nevítal, i když nebyl doma celý měsíc. Prostě jako kdyby byl pryč jenom hodinu. A když jsme odcházeli, potřebovali jsme, aby s námi ještě na týden šel do jiných osad, tak se prostě zvedl, něco zamrmal a šel. Žádné loučení.

■ **V Etiopii jste na nafukovacím člunu splavili i 900 kilometrů druhé nejobtížnější africké řeky Omo. Jak to probíhalo?**

O řece Omo jsme neměli vůbec žádné informace. Byl to hluboký kaňon, kam jsme dojeli s raftem, sedli jsme na vodu a netušili, co nás za pět minut čeká. Splavili jsme

ji jako druhá posádka na světě, před námi tam byla jen jedna expedice z National Geographic. Prostě jedete měsíc na raftu soutěskou a řeka vám pořád něco nového přináší. Museli jsme překonávat těžké peřeje obtížnosti 5, potkali jsme tam pětimetrové krokodýly, utíkali jsme před hrochy. To je nejnebezpečnější zvíře Afriky, kterého se bojí i domorodci. A na nás se za jednou zákrutou vyřítla hned celá skupina hrochů, vltli jsme jim i s lodí do jejich teritoria. Byli jsme z toho dost ve stresu, blížila se už noc, tak jsme raději zůstali spát na kamenech, nemohli jsme ani postavit stan, doštípali nás komáři a všichni jsme dostali malárii.

Sestup do jednoho z nejtěžších a nejdeštivějších kaňonů světa Trou de Fer na ostrově Reunion. Jeden kilometr převýšení, slaňování mezi vodopády a náročný pohyb kaňonem nepřežilo již čtrnáct lidí.

■ **Nikoho z vás fyzicky nenapadli?**

Naštěstí ne. Ale kdykoliv hrochy potkáte, tak je to velmi nebezpečné, musíte zabrat a rychle pádlovat pryč. Hroch se odráží ode dna a dokáže se hodně rychle pohybovat. Ale já jsem chtěl zase u toho natáčet, protože tohle jsou ty nejsilnější momenty filmu, když vidíte, že se lidé bojí, že nic není hrané, že je to reálný život expedice.

■ **Jak můžete natáčet, když vám jde o život?**

Bylo to stresující, kamarádi na mě pořád vriskali: „Pádluj! Pádluj!“ Ale později už jsem věděl, co jsme schopni zvládnout a co si můžu dovolit. Ve vodě je hroch nebezpečný, ale na břehu ještě nebezpečnější. Když se nám podařilo s raftem na noc přistát, abychom postavili stan na břehu řeky, tak jsou to většinou místa, kde jsou z vody schopni vylézt i hroši. Zejména v noci, když jdou na pastvu. A stanu si nemusí všimnout. A když má něco dvě tuny a stoupne to na vás, tak si dokážete představit, co s vámi udělá...

„Na řece Omo se na nás vyřítla skupina hrochů.“

■ **To jste nedrželi nějaké hlídky?**

Ale ano, vždycky jsme rozdělali oheň a drželi jsme stráž, měli jsme i dělobuchy, které se hodí do ohně a vybuchnou, kdyby už bylo opravdu zle. Hroch se toho většinou lekne. Ale po celém dni na raftu, kdy pořád pádlujete a přenášíte loď i s věcmi, jsme byli všichni večer hrozně unavení a spali jak dřevo. I ta hlídkující stráž.

■ **Potkali jste u řeky Omo i nějaké místní domorodce?**

Samozřejmě. Řeka Omo byla tehdy antropologický ráj různých etnik, která k řece přišla z různých koutů Afriky. Každý kmen byl úplně jiný. Někteří byli velmi agresivní, nikdy třeba neviděli bílého člověka, nebo nevěděli, co je to raft. Takže, když jsme zastavili u nějaké dědinky, tak místní mačetami nebo kopím zkoušeli, z čeho je raft vyrobený. Dostali jsme se prostě do prostředí, kdy místní lidé z našeho světa téměř nic neznali. Třeba po nás chtěli, abychom jim dali plastovou lahev, byl to pro ně úžasný majetek, který chtěli mít, protože používali nádoby jenom z tykve.

■ **Věděli jste, který kmen je který?**

Věděli jsme jenom, že třeba tohle konkrétní území patří kmeni Bodiů, Karů nebo Bume. Ale jeden kmen, na který jsme narazili, nebyl vůbec popsán, dozvěděli jsme se od nich, že jsou kmen Bata, a k nim bych se rád jednoho dne vrátil a alespoň chvíli s nimi žil a sledoval, jak vnímají svět a jak jejich společenství funguje. Expedice Omo byla taková cesta do pravěku. Od té doby se už ale Afrika hodně změnila. Zahraniční společnosti si tam pronajímají území, Čína ji celou parceluje, místním kmenům chtějí všichni sebrat půdu, aby tam mohli pěstovat plodiny, hlavně palmový olej a kukuřici, a chtějí donutit původní obyvatele, aby na plantážích pracovali. Je to takový novodobý kolonialismus. A na řece Omo se už dnes dokončuje čtvrtá přehrada a celá okolní savana začíná být protkaná kanály na zavlažování, džungle je srovnaná se zemí.

■ **Co vás na přírodních národech tak láká?**

Moc si jich vážím, jak jsou schopni ve svém prostředí uživit rodinu i děti. Jenom z přírody, nic víc nepotřebují. Naši planetě vůbec neškodí. My pro ně musíme být nedokona-

Mladá dívka z kmene Suri s typickými kmenovými ozdobami. Ženy se starají zejména o domácnost a děti, muži o dobytek a ochranu rodiny, která je základní jednotkou jejich etnika.

PAVOL BARABÁŠ (57)

Slovenský režisér, scenárista a cestovatel.

Vystudoval zvukovou a obrazovou techniku na Vysoké škole technické v Bratislavě. Zaměřuje se na natáčení filmů s horskou a sportovní tematikou, stejně jako na život lidí v původních nebo extrémních podmínkách.

Má za sebou desítky expedic, od natáčení domorodých kmenů v pralesech Nové Guineje, přes spoluobjevení jeskyně na stolové hoře ve Venezuele, až po absolvování prvního přechodu Ellsworthova pohoří v Antarktidě. Dosáhl severního a jižního pólu, žil s Pygmeji v Kongu i s kmenem Suri v Etiopii. Prošel nejtěžšími kaňony světa, jako jsou Trou de Fer nebo Bras Magasin na ostrově Réunion. Navštívil nespočet zemí, nejvíc ale prý miluje slovenské Tatry.

Za svých více jak 40 filmových dokumentů obdržel více jak 300 ocenění po celém světě.

lí, protože potřebujeme hrozně moc věcí na přežití. Domorodec si v džungli něco uloví, utrhne, večer si lehne na palmový list a spí. A ráno vstane a jde. A my – „outdooroví experti“ – se hodinu balíme, protože musíme složit karimatky, stany a zabalit batohy. To domorodci nechápou. A druhá věc je, že jsou jako malé děti. Neznají přetvářku. Buď vás mají rádi, nebo ne, nepřemýšlí nad tím, kdo by se jim mohl pro jaký účel hodit, nebo že se musí ze slušnosti nějak tvářit. Třeba u domorodců na Nové Guineji neexistuje, že by vás chtěl někdo oklamat, jsou to přímí lidé, tak je vychovala příroda. Navíc se přírodní lidé dokážou těšit z takových maličkostí, jako že vysvitne slunce, že jim někde na poli klíčí pšenice, nebo že se můžou na-

pít vody, i když je špinavá. Západní kultura je velmi agresivní, zahyneme na vlastní samolibost.

■ Natáčíte filmy na všech svých expedicích?

Z mnoha expedic jsem film vůbec neudělal, protože jsem utopil kamery, nebo jsem zjistil, že už jsem něco podobného dělal a že by další film nebyl o nic lepší. Na cestách se často vyskytují v extrémních podmínkách, kde nejde připravovat scény. Když chce člověk udělat dobrý outdoorový film, tak musí mít na paměti, že nejde točit film, ale prožít silný příběh expedice. Když lezete hluboko do jeskyní, jedete do džungle, děláte extrémní kanyoning (zdolávání kaňonů horských potoků a řek pomocí slaňování skalních stěn nebo vodopádů, či využití vodního koryta jako skluzavky, pozn. red.) nebo cokoli jiného, tak se jedná o tak náročné situace, že filmování je většinou až ta poslední záležitost. Když chcete, aby divák uvěřil, že jsou určité situace opravdu dramatické, tak musíte všechno zažít na vlastní kůži.

■ Kde si na cestách třeba dobíjíte baterky, když jste často mimo civilizaci?

Většinou mám s sebou baterií víc, protože často opravdu není kde dobíjet. Třeba film *Neznámá Antarktida* jsem natočil se dvěma baterkami. Musíte ale šetřit – nemůžete se dívat přes display, koukáte jenom přes hledáček, nemůžete si zpětně prohlížet, co

jste natočili, nemůžete používat elektronický zoom, protože žere hodně energie, většinu věcí se snažíte dělat ručně. Také musíte mít techniku, která bude co nejllehčí a která bude fungovat v jakémkoliv prostředí, ve vlhku, vedru, i v zimě a mrazu. Třeba celý pobyt na Antarktidě trval měsíc a pořad bylo minus čtyřicet stupňů. Baterky tak musíte mít neustále na těle pod bundou, i s nimi spíte, a také musíte dávat po-

„Domorodci jsou jak malé děti, neznají přetvářku.“

zor, aby se vám neorosila technika. Protože když dáte kameru zvenku do stanu, tak se na optice vysráží vlhkost, a když ji pak zase dáte ven, tak ta vlhkost zamrzne a kamera přestane fungovat. Proto ji dávám do mikrotenových sáčků s toaletním papírem, který veškerou vlhkost absorbuje.

■ Jak vůbec můžete v tak šílených mrazích vytáhnout kameru?

Je to samozřejmě nepříjemné, mnohdy se mi ani nechce. Ale když je zajímavá situace, tak pak zase člověk půl hodiny přemýšlí, proč tu kameru nevytáhl. Například na severním pólu se nám stalo, že se mi na vá-

zání protrhla smyčka a vázání mi tak nedrželo špičku boty. A teď je do toho hrozná zima, hrozně fučí, ale vy tu smyčku musíte holýma rukama s jehlou a nití zašít. A to je horší než filmování. Fujavice, nevidíte přes brýle a šijete. Ale bylo potřeba to udělat, tak to uděláte, i když vám pak ještě několik hodin mrznou ruce.

■ Extrémní situace jste určitě zažil i ve zřejmě nejtěžším kaňonu světa Trou de Fer (Železná díra), který leží na tropickém ostrově Réunion uprostřed Indického oceánu. Na tuto cestu jste se připravoval jak?

Z vnitra kaňonu nebyly do té doby žádné kamerové ani fotografické záběry, takže jsme nevěděli, jak kaňon vypadá, ani co nás tam čeká. V roce 2011 jsme byli jediní, kdo se o kaňon pokoušel. Je to nejkrásnější a zároveň nejdeštivější místo na světě, padá do něj pět obrovských vodopádů, které mizí v podzemí, a vy do toho podzemí musíte vlézt, jiná cesta není. Je tam jeden kilometr výškový rozdíl, který musíte slanit, a zároveň víte, že když začne pršet, tak vás ta voda jednoduše spláchne. Takže musíte dávat pozor na počasí a být připraveni tak,

Při přechodu přes Ellsworthovo pohoří na Antarktidě Pavol v šílených mrazích natočil film *Neznámá Antarktida*. „Je to tam jak na jiné planetě – krásné a čisté. A to vše vstupuje do vás,“ popisuje svoji měsíční cestu.

abyste v případě deště mohli v té díře třeba i několik dnů přežít. Museli jsme mít dostatek jídla, náhradní oblečení, věci na bivakování, 700 metrů lan, skoby a karabiny, vrtačku a další věci. Všechny naše věci vážily okolo 160 kilo v suchém stavu, a když se to namočí, tak je ta váha samozřejmě daleko větší. K tomu jsem s sebou dolů bral tři kamery: dvě helmové a jednu otočnou na opasek. Byl to ale hrozně těžký kaňon, každý den jsme začínali v pět ráno a končili o půlnoci. Museli jsme postupovat i v noci, abychom využili toho, že neprší. Vše muselo fungovat jak hodinky, i lidé. Protože když selže jeden člen expedice, tak selže expedice celá. Kaňonem prošlo zatím deset expedic a z toho tam zůstalo 14 mrtvých lidí.

■ Napadlo vás, že se konce expedice také nemusíte dožít?

Nad tím člověk vůbec nepřemýšlí. I když víte, že cesta zpátky není, soustředíte se jen na cestu vpřed. Tak jako v životě.

Silvie Špačková

Při expedici Omo v roce 2002 místní domorodci kopím a mačetami zkoušeli, z čeho je vyrobený nafukovací člun. Nikdy nic takového předtím neviděli.

